

KAMU YÖNETİMİ DİSİPLİNİNİN GELİŞİMİ VE KİMLİK TARTIŞMALARI

THE DEVELOPMENT OF THE PUBLIC ADMINISTRATION DISCIPLINE AND IDENTITY DEBATE

Dr.Ceren KALFA*

ÖZET

Bu çalışmada, kamu yönetimi yazınında yaygınlaşan “kimlik” tartışmaları incelenmektedir. Bu çerçevede, kamu yönetimi disiplininin gelişimi, disiplinin kimliğini tanımlama tartışmaları bağlamında ele alınmakta, kimlik tartışmalarının tarihsel bir bağlama oturtulmasına çalışılmaktadır. Dolayısıyla çalışmada, disiplinin gelişim çizgisinin nasıl bir rota izlediği, bu rotanın çizilmesinde hangi tarihsel koşulların etkili olduğu gibi sorulara yanıt aranmaktadır. Çalışmada, daha sonra, bu tarihsel gelişim çizgisinin disiplini ne tür sorunlarla karşı karşıya getirdiği ele alınmaktadır. Böylece, kamu yönetimi yazınında güncelliğini koruyan “kimlik sorunu”nun, disiplinin inceleme alanı, diğer disiplinlerle ilişkisi, araştırma yöntemleri ve hâkim değerler açısından tartışılmasına çalışılmaktadır. Makalede ulaşılan temel sonuç, kamu yönetimi araştırma alanının, örgüt çalışmalarının sınırlarını aşan ve devlet olgusunu merkeze alan geniş ve aynı zamanda yerel bakış açısı ile yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulduğudur.

ABSTRACT

This study focuses on the “identity” debates that became widespread in the public administration literature. So in this study, the development of public administration discipline is examined by this context and it is aimed to place the identity debates in a historical frame. Moreover this article tries to find answers to the questions like which courses of development did the discipline follow and under what historical conditions did this development take place. After that, the problems of discipline stimulated by this development line are scrutinized. By this way, the issue of identity is discussed with the particular consideration of the research field of public administration discipline, the relations of discipline with other disciplines, and research methods. The fundamental result of this article is that a new and broader definition that is beyond organizational studies and focuses on the state phenomenon for the public administration discipline is needed.

Kamu yönetimi disiplininin gelişimi, kimlik tartışmaları, siyaset bilimi ve yönetim bilimi ilişkisi

The development of the public administration discipline, identity debate, political science,

* Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

KAMU YÖNETİMİ DİSİPLİNİN KİMLİĞİ

Kamu yönetimi disiplininin uzmanlık alanını tanımlamak ve kapsadığı alanın sınırlarını çizmek oldukça zor bir görev olagelmıştır. Kamu yönetimi disiplininin gelişimi boyunca farklı yaklaşım ve okullar, disiplininin nesnesini, kavramlarını ve kullandığı yöntemleri birbirinden farklı şekillerde tanımlamış ve bu konuda ortak bir görüş ortaya koyamamışlardır (Kirkhart, 1971:127). Disiplininin kendini tanımlamakta yaşadığı belirsizlikten kaynaklanan bu sorun, günümüzde, disiplinin bir kimlik bunalımı içinde olduğunun göstergesi sayılmaktadır. Nitekim kamu yönetimi disiplininde, doğumundan günümüze değin süren bir kimlik bunalımının var olduğu, disiplinin ülkemizde ve dünyada öndegelen uzmanları tarafından dile getirilmektedir (Raadschelders, 2000: 192-225; Stillman, 1991: 126; Güler, 1994: 3-19; Ergun, 2004: 11; Şaylan, 2000: 3; Üstüner, 1995: 59-69).

Aslında, “kimlik bunalımı” deyimini ilk olarak 1968 yılında Dwight Waldo tarafından kullanılmıştır. Waldo, krizin 1930’larda başladığını ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında zirveye çıktığını belirtmiştir (Waldo, 1990: 73-82). Yılmaz Üstüner, 1960’larda yapılan bu yorumun 1990’lı yıllarda hala geçerliliğini koruduğunu, hatta bu bunalımın ve çözüm arayışlarının en azından yakın gelecekte devam edeceğini ileri sürmektedir (Üstüner, 1995: 60-61). Gencay Şaylan’a göre, kamu yönetimi disiplini, siyaset, toplum ve örgüt kuramlarının ara kesiti üzerinde oluşturulmuş bulunduğu için daha başlangıçtan itibaren içinde bir gerilim taşımaktadır (Şaylan, 2000: 5). Ancak disiplinin bunalımı, tek başına bu gerilimden kaynaklanmamaktadır. Üstüner, disiplinin ilgi alanının tanımlanması konusunda, araştırmacılar arasında uzlaşma sağlanamıyor oluşunu, kimlik bunalımının bir başka sebebi olarak ele almaktadır (Üstüner, 1986: 142)¹.

Şükrü Özen ise, sorunun kaynağında, kamu yönetimi disiplininin diğer disiplinlerin desteğini alarak doğan ve onlardan yararlanarak gelişen “disiplinlerarası” bir disiplin olmasını bulmaktadır. Geleneksel disiplinlerden daha genç olması ve uygulama alanının çok çeşitli konu ve sorunları içermesi kamu yönetimi disiplininin, siyaset bilimi, iktisat, sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, hukuk, mimarlık, işletme yönetimi, eğitim gibi disiplinlerden sürekli ödünç bilgi almasına neden olmuştur. Bu sürekli ödünç bilgi alışın sonucu olarak, disiplin bütünlüklü bir merkez etrafında gelişmemiştir (Özen 1995: 71). Benzer olarak Raadschelders da, yönetim alanında yapılacak araştırmaların pek çok başka uzmanlığın alanı ile kesiştiğini ve buna bağlı olarak yönetim araştırmalarının farklı kompartmanlara bölündüğünü tartışmaktadır (Raadschelders, 2000: 193)². Yönetim alanında çalışan araştırmacının, kamusal finansman, örgüt, kamu siyaseti, insan kaynakları ve sosyal psikoloji ya da reform konularının tümünde birden uzmanlaşmasının

¹ Üstüner’in bu önemli makalesinde, disiplinin ilgi alanlarının tanımlanması konusundaki farklı yaklaşımlar değerlendirilmektedir.

² Raadschelders, bu durumun, sosyal bilimlerde aşırı uzmanlaşma ve kompartmanlaşma eğilimi ile birlikte yaşanan ve toplumsal bilgiye dair genel bir sorunun parçası olduğuna dikkat çekmektedir.

mümkün olamayacağını belirten Raadschelders, bu kompartımanlaşmanın “ormanda tek tek ağaçlara bakarken ormanın genel karakterini gözden kaçırmak” anlamına geldiğini iddia etmektedir (Raadschelders, 2000: 193).

Birgül Ayman Güler de, kamu yönetimi disiplininin nesnesini yitirdiğini savunmaktadır. Güler’e göre, bunun nedeni, Batı-merkezli yaklaşımlardan türetilen yöntem, kavram ve inceleme nesnesine ilişkin önermelerin, disipline dışarıdan dayatılmakta oluşudur (Güler,1994: 4). Bu yaklaşımlar, yerel kaygı ve dürtülerden hareket ettikleri halde kendilerini evrensel olarak kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Raadschelders, Wagenaar ve Rutgers da, yönetim tarihi alanının göz ardı edildiğini ancak tarihsel çalışmaların disiplinin yönünü belirlemede kritik öneme sahip olduğunu tespit etmektedir. Kamu yönetimi tarihine ilişkin çalışmaların artırılması, disiplinin kimliği sorununa çözüm getirebilecek yaklaşımlardan biridir (Raadschelders, Wagenaar ve Rutgers, 2000: 772).

Şinasi Aksoy ise, sorunun bir başka boyutuna dikkat çekmektedir: Son dönemde kamu örgütlerinin verimlilik amacına yapılan vurgu, “kamusal amaç” gibi önemli bir kavramı kamu yönetimi disiplininin ilgi alanından çıkarmaktadır (Aksoy: 2004: 47). Bu bağlamda kamu yönetimi disiplininin temelinde yer alan kamu hizmeti, kamu yararı vb. kavramlar giderek soyutlaşmakta, dolayısıyla bu durum disiplinin kimlik bunalımını derinleştirmektedir. Hatta Ömürgönülşen, ABD’de kamu ‘politikaları’ ya da ‘kamu işletmeciliği’ adı altında yeni bölümler açılmasına yönelik eğilimin artmasıyla ‘kamu yönetim’ terimini hızla ortadan kaldırmakta olduğuna dikkat çekmektedir (Ömürgönülşen, 2004: 122).

Görüldüğü üzere, günümüzde kamu yönetimi disiplini açısından kimlik tartışmaları güncelliğini korumaktadır. Bu tartışmalar, disiplinin inceleme alanının, araştırma konularının ve yöntemlerin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu makalenin amacı, kamu yönetimi disiplininin bugün geldiği noktayı ve içinde bulunduğu kimlik bunalımını disiplinin gelişimine koşut olarak tartışmaktır. Bu amaçla, önce disiplinin doğuşu ve gelişimi incelendikten sonra, kamu yönetiminin Türkiye’deki durumu ele alınacaktır.

KAMU YÖNETİMİ DISİPLİNİNİN GELİŞİMİ VE KİMLİK SORUNU

Bir olgu olarak kamu yönetiminin tarihini çok eskilere götürmek mümkündür. İyi bir devletin nasıl yönetilmesi ve yöneticilerin ne tür özelliklere sahip olması gerektiği üzerine yapılan tartışmaların başlangıcı Antik Yunan’a hatta daha öncesine kadar uzanmaktadır. Gerçekten de, toplumun ortaya çıkmasıyla, o toplumdaki insanların nasıl birarada yaşayacağı ve nasıl idare edilecekleri soruları eşzamanlı olarak ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Bununla birlikte, kamu yönetimi disiplininin bir araştırma alanı haline gelişi, 16. ve 17. yüzyılda Almanya’da ve Fransa’da

mutlakiyetçi devletlerin ortaya çıkması ile olmuştur (Şaylan, 2000: 7). Bu dönemde, ekonomik ve askeri gelişmenin mutlakiyetçi devlet tarafından sağlanacağı beklentisi, devletin en iyi şekilde nasıl yönetilebileceği tartışmalarını yoğunlaştırmıştır. Böylece Avrupa üniversitelerinde yönetim üzerine incelemeler yapmak amacıyla ilki 1729 yılında Prusya’da olmak üzere “kameral bilim” kürsüleri açılmıştır (Ergun, 2004: 8-9).

Kameralizm, aslında, devlet bilgisinin ortaya konulması çabasıdır. Kameralizm, “güçlü devlet nasıl ortaya çıkar, neleri nasıl gerçekleştirir” sorularını sorarak devlet kurumunun işlevlerini belirlenmesi amacını taşımaktadır. Toplumsal refahın ancak güçlü bir devlet kurumunun eliyle sağlanabileceğini savunan Kameralistler, devletin ekonomik, siyasal ve mali alanlardaki işlevlerini ve görevlerini ortaya koymaya çalışmışlardır (Güzelsarı, 2000: 6-7). Kameral bilim, her ne kadar yönetim konusunu bilimsel olarak incelemenin temellerini atmış olsa da, daha çok yönetimin sanat yanına ağırlık vermiştir. Bazı örgüt ve personel sorunlarıyla iktisat, maliye, muhasebe konuları birbiriyle ilişkili olarak ele alınmıştır (Ergun ve Polatoğlu, 1988: 9).

18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılda Fransız Devrimi’nin ardından yaşanan gelişmeler, kamu yönetimi alanında da etkisini göstermiş, yönetim bilimlerinin Kıta Avrupası’nda yerini almasına yardımcı olmuştur. Fransız ve İngiliz devrimleri sonrası liberal anayasal devlet anlayışının yaygınlaşması ile birlikte hak ve özgürlüklerin korunması devletin temel görevlerinden biri haline gelmiştir. Hak ve özgürlükler, anayasal çerçeve ile güvence altına alınmak istenmiş ve böylece devlet yönetiminde yasaların ve hukuksal yaklaşımın ağırlığı artmıştır. Bu durum kamu yönetiminin Kıta Avrupası’ndaki gelişimi sırasında, hukuksal yaklaşımın etkisi altında kalmasına yol açmıştır (Güzelsarı, 2000: 7). Devleti hukuk kavramı temelinde inceleyen ve yönetimi bir hukuk sorunu olarak ele alan araştırmacılar Genel Kamu Hukuku kürsülerini oluşturmaya başlamışlardır. Bu gelenek, daha önceki “güçlü devlet için iyi yönetim” anlayışı yerine “vatandaşlık hak ve görevlerini” ön plana çıkartmaktadır. Bu dönemde Fransa kaynaklı kamu hukuku yaklaşımı da devletin hukuksal temellere kavuşturulması anlayışını ortaya atmıştır. Fransız araştırmacı Bonin daha 1812 yılında “Kamu Yönetiminin İlkeleri” adlı yapıtında ilk defa kamu yönetimi kavramını kullanarak bu disiplinin temellerini atmıştır (Karasu, 2004: 227).

Kamu yönetimi disiplininin resmi doğum tarihi, pek çok kaynakta 19. yy sonu ve 20. yüzyılın başları olarak kabul edilmektedir. Woodrow Wilson’un 1887 yılında *Political Science Quarterly* dergisinde yayınlanan “İdarenin İncelenmesi” adlı makalesi, bir çok yönetim bilimci tarafından kamu yönetiminin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışının belgesi sayılmaktadır. Wilson’un makalesinin bir köşetaşı sayılmasının nedeni, esas olarak yönetim bilimini siyaset ve hukuk alanlarından ayrı bir alan olarak inşa etmeye çalışmasıdır. Ona göre, idare alanı bir iş alanıdır. Bu alan, siyasetin bir unsuru olmakla beraber, bağlı bulunduğu prensipler açısından farklılık

gösterir. Wilson, idari incelemelerin konusunu icra kuvvetinin kullandığı metodları sağlam prensiplere oturtmak olarak belirlemiştir (Wilson, 1962: 61-64). Kamu yönetimi, Wilson'un bakış açısından, liyakat ilkesine göre görev yapan, tarafsız uzmanlardan oluşan bir yönetim aygıtıdır. Böylece Wilson, kamu yönetimini kendisinden önceki hukuksal-siyasal Kıta Avrupası geleneğinden uzaklaştırıp bağımsızlaştırmaya çalışırken, onu bir örgüt olarak ele alan yaklaşımların yolunu açmış olmaktadır.

Wilson etkili ve verimli yönetimi tanımlamaya çalışırken yönetim biliminin daha önce Kıta Avrupası'nda geçirdiği gelişimi de incelemiş ve bu bilimden yararlanabilmek için onu *Amerikalılaştırmak* gerektiğini savunmuştur. Wilson'un makalesinde en ilgi çekici noktalardan biri olan bu yaklaşım, makalenin son sayfasında geçen "Bu problemi çözersek dünyayı idare edeceğiz" (Wilson, 1962: 73) cümlesi ile birlikte okunduğunda daha anlamlı hale gelmektedir. Üstelik bu sözler kamu yönetimi disiplininin bundan sonraki gelişiminde hâkimiyetin Kıta Avrupası'ndan Anglo-Amerikan dünyasına doğru geçişine temel hazırlamıştır (Akbulut, 2005: 75).

Ayrıca Wilson'un makalesi incelendiğinde, yönetim biliminin bugün çokça eleştirilen, özellikle de postmodern yaklaşımlar tarafından hedef alınan kimi "kişilik özelliklerinin" de ipuçlarını buluruz. Bu özellikler doktrinden çok uygulamaya öncelik verme, siyasal kimliklerinden soyutlandığında hükümetlerin aslında benzer işlevleri yerine getirdiğini savunma, başka yerlerde başarılı olan yönetsel yöntemlerin başarıyla kullanılabilmesi gibi, kamu yönetiminin klasik dönemine ait ilkelerdir. Emre, bu kişilik özelliklerinin kısaca normatifik ve evrensellik olduğunu belirtmektedir (Emre, 1998: 36).

Benzer bir şekilde, Stillman, Amerikan kamu yönetimi yazınında iki temel yaklaşımı, klasik ve romantik yaklaşımları birbirinden ayırmıştır. Stillman, çalışmasında, klasik yaklaşımın kendini, verimlilik, düzen, hiyerarşi, uzmanlaşma, idarenin birliği ve merkeziliği kavramları ile tanımladığını ortaya koymuştur. Stillman, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ve giderek gelişen romantik yaklaşımın ise, buna zıt olarak desantralizasyon, katılım, öznellik, hümanizm, yetki paylaşımı ve idari yapının tabana yayılması gibi kavramları gündeme taşıdığını savunmaktadır (Stillman, 1983: 5-7).

Wilson ile başlayan ve 1930 yılına kadar süren bu klasik gelenek "bilimsel yönetim" adı ile anılmaktadır. Bu geleneğin temel kaygısı kamu yönetimini özerk bir bilim dalı haline getirme çabası etrafında yoğunlaşmaktadır. Wilson'un yaklaşımı, Frank Goodnow, Max Weber ve Winslow Taylor'ın yaklaşımları ile tamamlanmıştır. Weber'in, toplumsal çözümlemesinin sonucu olarak ulaştığı bürokrasi kuramı ile Taylor'un, özel işletmelerin üretim örgütlenmesinde, verimlilik ve kâr arttırma amaçlarına yönelik bilimsel yönetim ilkeleri tarafından desteklenen Wilson'un kuramı, teknik temellere dayanan bir kamu yönetiminin temelini atmaktadır. Goodnow ise, siyaset ve yönetim bilimleri arasında ilkinin politika üretimi ikincisinin de politikanın yürütülmesi olmak üzere bir iş bölümü inşa etmek

gerektiğini ve bu nedenle yönetimin siyasete karışmaması gerektiğini ortaya koyarak yönetim biliminin bir bilim dalı olarak ayrışmasını desteklemiştir (Leblebici, 2004: 93). ABD kaynaklı bu yaklaşım, Kıta Avrupa'sı kaynaklı genel kamu hukuku yaklaşımına karşı bir alternatif olarak ortaya çıkmış ve giderek egemen olmuştur (Güler, 1994: 9).

Weber, bürokrasi ve hiyerarşik yönetsel yapıların yönetimin etkinliği ve rasyonelliği açısından gerekli olduğunu savunmuş ancak, bürokrasinin aşırı büyümesinin demokrasi açısından tehlike yaratacağı noktasına da dikkat çekmiştir (Weber, 1995). Bilimsel yönetim yaklaşımı ise, Taylorcu örgütsel verimlilik anlayışının özel şirketlerden kamu örgütlerine yayılmasına neden olmuştur. İşbölümü, uzmanlaşma, yetki ve sorumluluğun dengelenmesi, hizmetlerin ayrılması gibi ilkeler kamu yönetimi disiplinine bilimsel yönetim yaklaşımı aracılığıyla sirayet etmiştir. Taylor ve takipçileri, çalışanların öncelikle ekonomik ödüller yoluyla verimli hale getirilebilecekleri görüşünü savunmuşlardır.

Taylorcu yaklaşım, çalışanların işlerini yaparken her bir basit hareket için ne kadar zaman harcamaları gerektiğini, ne kadar iş yükü kaldırabileceklerini ve fiziksel yorgunluğun verimi ne ölçüde düşürdüğünü ölçebilmek ve denetleyebilmek amacıyla zaman ve hareket şemalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu incelemelerin sonunda, işin yapılması için tek en iyi yol seçilmiş ve mühendisler ekonomik ödülleri buna göre ayarlayıp, iş çizelgelerini ortaya koymuşlardır (Ergun ve Polatoğlu, 1978: 12). Taylor'un ilkeleri, yönetimde insan ögesini, çevrenin etkisini ve örgütsel davranışın mekanik olmayan yönlerini yeterli ölçüde hesaba katmamakla eleştirilmiştir. Çalışanları birer makine gibi ele alan bu verimlilik anlayışı insanların işlerinden çok az doyum elde etmelerine sebep olmaktadır. Bu durum ise, paradoksal olarak motivasyon ve dolayısıyla verimin düşmesine sebep olabilmektedir. Buna karşın bu ilkeler pek çok kamu ve özel sektör örgütünde hala kullanılmaktadır.

Bilimsel yönetim yaklaşımının yangınlık kazanmasıyla, kamu yönetimi disiplininin daha önce yaratılan yönetim/siyaset ikilemi çerçevesinde siyaset ve hukuk alanlarından tamamen kopartılarak özel alana ait örgütlerin yönetimi ile bir tutulmaya başlandığını, kısacası işletme disiplininin hâkimiyeti altına girmeye başladığını görmekteyiz. Bu dönemde başlayan kamu yönetimi disiplininin hangi yöntemlerle neyi incelemesi gerektiğine yönelik tartışma ve öneriler disiplininin tüm gelişimi boyunca sürecektir. Bu tartışmalar sonunda kamu sektörünün işletme yönetimi ilkeleri uyarınca işlemesi gerektiği düşüncesi giderek ağırlık kazanarak kimi istisnalar dışında genel kabul haline gelecektir.

1929 ekonomik krizinin ardından devletin ekonomiye müdahalelerinin hızla artması ve devletin büyümesi süreciyle birlikte kamu yönetiminin bu klasik çerçevesi de sorgulanmaya başlanmıştır. H. Simon ve R. Dahl gibi kamu yönetimi ve siyaset bilimi kuramcıları bilimsel yönetim

ilkelerinin makineleşmiş insan tasarımı gerektirdiği, hatta bunu teşvik ettiği eleştirisinden hareket ederek, yönetim biliminin insan unsurunu hesaba katması gerektiğini savunmuşlardır (Güzelsarı, 2000: 13). Bu dönemde yönetim teorisine en önemli katkılar, Elton Mayo tarafından Western Elektrik şirketinin Hawthorne fabrikasında yapılan deneyler sonucunda ortaya çıkmıştır. Mayo, Hawthorne deneyleri olarak bilinen ve 7 yıl boyunca devam eden bu çalışma sonucunda, bir örgütün formel bir yapıdan ya da fonksiyonların düzenlenmesinden daha fazla bir şey olduğu sonucuna varmıştır. Mayo'ya göre, bir örgüt, aynı zamanda içinde enformel ilişkiler ve gruplar barındıran, mantıklı olduğu kadar mantık dışı öğeleri de içerebilen bir sosyal sistemdir (Hicks, 1979: 24).

1930'dan 1950'lilere kadar etkisini sürdüren bu yaklaşım sosyoloji ve psikoloji alanlarındaki gelişmelerden de etkilenmiş ve "İnsan İlişkileri Okulu" adını almıştır. Daha önceki geleneğin eleştirisi olarak ortaya çıkan bu yaklaşım da aslında eski geleneğin kaygılarını paylaşmaktadır (Üstüner, 1995: 61). Her iki gelenek de verimli ve etkili bir yönetimin nasıl oluşturulacağı ile ilgilenmektedir. İnsan ilişkileri okulunun getirdiği fark, verimliliğin insan öğesini dışlayarak sağlanamayacağını ortaya koymuş olmasıdır. Bu anlamda insan ilişkileri okulu, konuya özel sektör işletmelerinde yapılan verimliliği artırma araştırmaları çerçevesinde yaklaşmış ve bu çerçeveyi kamu yönetimine aktarmıştır. Bu yaklaşım insan ve örgüt davranışı üzerine incelemeler yapmaya devam ederek kamu yönetimi disiplinini örgüt kavramı çerçevesi altında ele alan geleneği sürdürmüştür. Bu bakış açısı, kamu yönetiminin devlete ait olma ve kamu yararı sağlama özelliklerinin göz ardı edilmesine yol açmıştır.

1940'lı yılların sonu ile 1950'li yıllar boyunca kamu yönetimi yazınına "karşılaştırmalı kamu yönetimi" yaklaşımının egemen olduğunu görmekteyiz (Emre, 1998: 38). Bu yaklaşımın ışığında yapılan karşılaştırmalı incelemeler, kamu yönetimi alanında kültürel farklılıkların önemini anlaşılmasını sağlamak bakımından önemli bir işlevi yerine getirirken, karşılaştırmalı kamu yönetiminin içinden çıkan "kalkınma yönetimi" yaklaşımı ile birlikte 1955-1965 yılları arasında en çok ilgi çeken inceleme alanı haline gelmiştir (Güler, 1994: 11).

1960'lı yıllara gelindiğinde, yine ABD'de yaşanan toplumsal gelişmelerin kamu yönetimi disiplinini şekillendirdiğini görmekteyiz (Üstüner, 1995: 62). 1960'lı ve 70'li yıllar ABD kamu yöneticilerinin "örgüt yönetimi geliştirme" kavramı çerçevesinde yoğunlaştıkları yıllardır. Watergate skandalı ve Vietnam Savaşı'nın etkisi ile devlet ve bürokrasinin kamuoyu gözünde güven kaybına uğraması, "yönetimde etik sorunu" ve "yönetimin sorumluluğu" gibi konuları ön plana çıkartmıştır. Bu dönemde bir diğer ilgi çeken konu da, siyaset bilimcilerden sonra kamu yöneticiler arasında da yankılanan "kamu siyaseti" adı verilen yaklaşım olmuştur (Güler, 1994: 13-14).

1980'li yıllarda ise ABD'de "kamu işletmeciliği" yaklaşımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yaklaşım, Keynesyen ekonomik politikaların yol açtığı iddia edilen krizin derin bir biçimde yaşandığı ve sosyal devlet politikalarının tüm biçimleriyle sorgulandığı bir sürecin sonucunda ortaya atılmıştır. Krize çare arayışında neo-liberal politikaların gündeme gelmesi sonucunda klasik "küçük devlet, güçlü piyasa" anlayışına geri dönüş yaşanmıştır. Bu anlayışa uygun olarak devletin rolünü yeniden tanımlama çabaları da yoğunluk kazanmıştır. "*Minimal devlet*" olarak yeniden tanımlanan devlet, tüm sosyal ve ekonomik işlevlerinden soyutlanarak piyasaya müdahale etmeyen ancak onun düzgün işleme için gerekli hukuksal alt yapıyı güvence altına alan bir tanıma sıkıştırılmıştır. Bu gelişme, kamu yönetimi disiplini açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Öncelikle piyasacı yaklaşım ve işletmecilikle ilgili metaforlar (müşteri, kâr, alışveriş gibi) kamu yönetimine yansımıştır. İktisat biliminden devralınan kamu tercihi kuramı ve kamu işletmeciliği yaklaşımı adları altında, piyasa varsayımları kamu yönetimi disiplinine aktarılmaya başlanmıştır (Box, 1998: 368). Böylece kamu örgütleri piyasadaki işletmeler gibi ele alınmaya başlanmış ve özel sektörün kârı dayalı yönetim anlayışı kamu örgütlerine örnek gösterilir hale gelmiştir. "Devleti bir işletme gibi yönet" anlayışı, kamu yönetimi disiplininin özgünlüğünü yitirip giderek daha fazla işletme yönetimi alanına entegre olmasına yol açmıştır (Box, 1998: 369).

Kamu işletmeciliği yaklaşımı, "devletin şirket yönetir gibi yönetilmesi", "en az devlet müdahalesi", "devletin serbest piyasada diğer aktörlerden farksız olarak yer alması", "devletin sadece kendi işlevlerini yerine getirerek piyasaya (dolayısıyla ekonomiye) müdahale etmemesi" gibi neo-liberal ilkelerin kamu yönetimi alanına yansması sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak, disiplindeki bu gelişim, özel çıkarların rekabetine, kâr ve verimliliğe dayalı olan işletmecilik perspektifinin, kamu yararını gerçekleştirme amacını taşıyan kamu yönetimi disiplinine aktarılmasından kaynaklanan ikilemlere yol açmaktadır (Üstüner, 1995: 67).

1980'li yılların sonunda bu ekolü revize eden "yeni kamu işletmeciliği" ve "yönetişim" yaklaşımları ortaya atılmış, ancak piyasacı perspektif pek değiştirilmeden kalmıştır. 1990 sonrasında kamu yönetiminin gelişimi için ortaya atılan yaklaşımlar, yine devletin bir işletme gibi görülmesi gerektiği düşüncesini temel alan yaklaşımlardır. Özellikle son yirmi yılda, uluslararası kuruluşların ulus devletlerin karar ve uygulamaları üzerinde etkili olmaya başlamaları ve çok uluslu şirketlerin çıkarları açısından ulus devletleri engel olarak görmesi sonucunda devlet olgusu iyice zayıflatılmıştır. Bu gelişmenin kamu yönetimi disiplinine etkisi "yönetişim" yaklaşımının gelişimi olmuştur. Bu yaklaşımın temelleri küreselleşme, özelleştirme ve yerelleşmeye dayanmaktadır. Yönetişim yaklaşımı, devleti, kaynakları verimli kullanamayan aşırı genişlemiş bir yapı olarak değerlendirmekte ve küçültülmesi gerektiğini savunmaktadır (Güler, 1994: 17). Dolayısıyla yönetişim yaklaşımı, yönetim olgusunu devletle özdeşleştiren klasik yaklaşımları eleştirmektedir. Bu çerçevede yönetişim yaklaşımı, yerinden yönetim ilkesi yanında kamu, özel ve gönüllü

kuruluşların işbirliği anlayışını ön plana çıkarmaktadır (Güzelsarı, 2003: 20; Kalfa ve Ataay, 2008).

Yeni yüzyılla birlikte ise, kamu yönetimi disiplininde, postmodern yaklaşımlar yaygınlaşmış bulunmaktadır. Aslında 1990'ların başında ortaya çıkmış bulunan postmodern yaklaşımlar, özellikle Anglo-Amerikan yazında tartışılmaktadır. Postmodern yaklaşımların, disiplini tekçi (monist) bakış açısından uzaklaştırarak daha çoğulcu ve insanlığın amaçlarına uygun hale getirdiği ileri sürülmektedir (Box, 2005: 450). Bu dönemde yönetim yaklaşımının varlığını koruduğu ve yerleşme, yönetimde etik, reform temalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle kamu yönetimi alanında özellikle karşılaştırmalı ve uluslararası boyutlarında büyük bir gelişme ve bilgi birikimi yaratılmıştır (Farazmand, 2000: 276-277).

Kamu yönetimi disiplininin günümüze kadar uzanan bu gelişimi incelendiğinde, disiplinin devlet olgusunu dışarıda bırakan yaklaşımların hâkimiyetine girdiği gözlenmektedir. Ancak bu durum, pek çok araştırmacıya göre, disiplini, nesnesi, konusu ve yöntemi açısından tanımlanamayan bir sosyal bilim alanına indirgemıştır (Denhardt, 1990: 51). Bu durum, disiplinin krizini daha da şiddetlendirmektedir. Bu durumun sonuçlarını tartışmaya başlamadan önce, disiplininin Türkiye'deki gelişimine de kısaca değinmek yararlı olacaktır.

DISİPLİNİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ VE KİMLİĞİ SORUNU

Kamu yönetimi disiplininin Türkiye'de bir öğretim dalı olarak ortaya çıkışı, II. Dünya Savaşı sonrasına denk düşmektedir. Disiplinin Türkiye'de gelişmeye başlaması, Türkiye'nin kendi koşullarının ürünü olmamış, tersine kamu yönetimi disiplininin kuruluşu büyük bir dünya programının sonucu olarak gerçekleşmiştir (Güler, 1994: 8)³. Pek çok azgelişmiş ülkede aşağı yukarı aynı dönemde uygulanmaya başlayan bu program "idari reform yardımı" adı altında Birleşmiş Milletler ve Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Uluslararası Kalkınma Ajansı (AID) tarafından geliştirilmiştir. Bir seferberlik halinde azgelişmiş ülkelerde ve dolayısıyla Türkiye'de kamu yönetimi reform çalışmalarını yürütecek ve eğitim verecek ABD örneğine uygun örgütler oluşturulmuştur (Ömürgönülşen, 2004: 130)⁴. ABD'den gelen uzmanların önderliğinde kurulan kürsü ve enstitüler,

³ Güler, bu durumun Türkiye'de kamu yönetimi disiplininin gelişmesi açısından önemli sorunlara yol açtığını vurgulamaktadır: Azgelişmiş dünyanın yeni kurulmakta olan devletlerine sunulan reçetenin Türkiye gibi köklü devlet geleneğine sahip bir ülkeye de önerilmiş ve uygulanmış olmasının yanı sıra bu önerilerin, Türkiye'ye özgü ihtiyaçlardan değil, gelişmiş ülkelerin pratiklerinden üretilmiş olması, disiplinin daha baştan kendi gerçekliğine uzak kalma özrüyle doğmasına sebep olmuştur (Güler, 1994: 17)

⁴ Bu bağlamda Türkiye'de iki gelişme yaşanmıştır: İlk olarak günümüzde kamu yönetimi alanında hala önemli eğitim ve araştırma kuruluşlarından biri olan Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) kurulmuştur. Daha sonra da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Amme İdaresi kürsüsü oluşturulmuştur.

kuruldukları ülkelerde kamu yönetimi disiplininin oluşumu sırasında Anglo-Amerikan modeline uygun olarak örgütlenmesini sağlamışlardır. Bu ülkelerde yeni bir kamu yönetimi bilimi ve geleneği inşa edilirken, o ülkelerin bu alanda sahip olduğu bilgi birikimi ve ait olduğu gelenek yok sayılmış, tarihsel bilinç ve birikimle olan bağ birdenbire kesilip bir daha hiç dikkate alınmamak üzere bir kenara atılmıştır. Türkiye’de bu durum Kıta Avrupası kamu yönetimi yaklaşımına dayanan Umumi Amme Hukuku kürsülerinin ve bu alana ait birikimin unutulması biçiminde yaşanmıştır (Mihçioğlu, 1988, 49-51; Güler, 1994: 5-6; Emre, 1998: 42-43).

Türkiye’de kamu yönetimi disiplininin sonraki gelişimi, genel anlamda Amerikan yönetim bilimi ekolünün etkisi altında sürmüştür (Ergun, 1986: 133). Bu dönemde daha çok Osmanlı’dan devralınan idari yapının reformdan geçirilmesi konusuna yönelen yönetim araştırmaları, ABD kaynaklı Taylorcu yaklaşımın etkisiyle ortaya çıkmıştır. Böylece, örgütlenme, mevzuat, ücret rejimi, yönetimin rasyonelleştirilmesi konuları öncelik kazanmıştır. “İdari reform” adı altında yapılan bu araştırma ve incelemeler, 1950’lerden 1960’lara kadar sürmekle birlikte, Batı merkezli bakış açılarının etkisi altında kaldığı ve yerel ihtiyaçları dikkate almak yerine aktarmacılığı benimsediği eleştirisi ile karşılaşmıştır (Güler, 2008: 26-27). Ayrıca, bu çalışmaların daha çok örgütleri temel aldığı, üstelik örgütleri sistemin bir parçası olarak değil bağımsız birimler olarak ele aldığı ve insan ögesini ihmal ettiği yönünde eleştiriler de yapılmaktadır (Ergun, 1986: 140). Ancak, bu dönemde Amerika’da büyük ilgi ile karşılanan “karşılaştırmalı kamu yönetimi” ve “kalkınma yönetimi” yaklaşımları Türkiye’de pek yankı uyandırmamıştır. Bu iki yaklaşımın Türkiye’de ilgi görmesi 1970’li yıllarda gerçekleşecektir (Ömürçönülşen, 2004: 137).

1960’larda Türkiye’de yönetim anlayışı, planlama ve kalkınma kavramları ile birlikte ele alınmaya başlamıştır. Özellikle 1965 sonrasında yerli araştırmacıların kamu yönetimi alanında eserler vermeye başladıkları görülmektedir. 1970’lerde ise, ampirik çalışmalara dayalı ve yönetimin davranış boyutunu ön plana alan yaklaşımın etkisinde yapılan çalışmalar yaygınlaşmıştır (Emre, 1998: 50). Ancak yapılan çalışmaların henüz emekleme döneminde olmalarının yanında hala Batı merkezli bakış açısıyla yapıldıkları dikkat çekmektedir. Bu durum 1980’li yıllarda da devam etmektedir. 1980’lerin başında Kamu Yönetiminin Türkiye’deki gelişimi üzerine bir araştırma yapan Heper ve Berkman, Türkiye’ye özgü ve yerel yönetsel araştırmaların niteliksel yetersizliklerinin altını çizmişlerdir (Heper ve Berkman, 1980)⁵.

Türkiye’de kamu yönetiminin 1980 sonrası gelişimi de, yine Batı dünyasının etkisi altında kalan bir çizgide ilerlemektedir. Bilindiği üzere, refah devletinin krizi ve neo-liberalizmin egemenliğini kurması süreci, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından yapısal uyarılama

⁵ İncelenen yönetsel araştırmaların niceliği ve niteliği ile ilgili bilgiler Heper ve Berkman’ın kitabında ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Heper ve Berkman, 1980).

programlarını gündeme getirmiştir. Özellikle Dünya Bankası tarafından yönlendirilen yapısal uyum programları, az gelişmiş ülkelerde gerek kamu ekonomisinin ve kamu yönetiminin, gerekse kamu yönetimi disiplininin izleyeceği rotayı çizme işlevini kazanmıştır (Güler, 1994: 17). Bu durum 1980 sonrasında kamu yönetimi disiplininin önemli bir paradigma değişimi yaşamasına yol açmıştır. Değişim kısmi bir reform değil, devletin ve yönetimin yapısını ve faaliyet alanlarını hedef alan radikal bir yapılanma sürecidir (Eryılmaz, 2004: 54-55).

SONUÇ

Kamu yönetimi disiplininin gelişimi incelendiğinde, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Kıta Avrupası'nda gelişen kamu yönetimi disiplininin, bu dönemden başlayarak ABD ekolünün hegemonyası altına girdiğini görmekteyiz. Bu durum, kamu yönetimi disiplininin farklı ülkelerde farklı bakış açılarıyla gelişmesine engel oluşturmuş, disiplinin Batı-merkezci bir bakış açısının etkisi altına girmesine neden olmuştur. Bu durum, ülkesel-ulusal ve kültürel farklılıkların ve birikimlerin göz ardı edilmesine yol açabilmekte, kamu yönetimi disiplininin kimlik bunalımının en temel boyutlarından birini oluşturmaktadır (Güler, 1994: 12-13).

Kamu yönetimi disiplininin kimlik bunalımını besleyen diğer sorunların temelinde ise, disiplinin ortaya çıktığı günden itibaren bağrında taşıdığı iki gerilimin etkisi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kamu yönetimi/siyaset bilimi ayrımından doğan gerilimdir. Disiplininin doğuşundan beri temel çaba yönetimi siyasetten ayırarak teknik bir “sevk ve idare anlayışı” içine sıkıştırmak yönünde olmuştur. Bu çaba disiplininin gelişimi incelendiğinde başarı kazanmış gibi görünmektedir. Ancak, son dönemlerde yönetim paradigmasının egemenlik kurmaya başlaması, yönetim/siyaset ayrımının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Yönetimin siyasetten ayrılıp teknik bir çerçevede ele alınması, yönetim bilimine ilişkin çalışmaların “örgüt” kavramı etrafında gelişmesine neden olmuştur. Kıta Avrupası geleneği tarafından formüle edilen “iyi, güçlü ve adil bir yönetimin nasıl sağlanacağı” sorusu Amerikan geleneği içinde “verimli ve etkin yönetim için rasyonel ve bürokratik örgüt” formülüne indirgenerek, temel çaba verimliliğin sağlanmasına adanmıştır. Bu kaygıyla hareket eden yaklaşımların bir kısmı insan psikolojisi ve örgüt içi dayanışma, rekabet gibi beşeri ilişkiler boyutlarını vurgulamışlar, bir kısmı da makinevari, rasyonel-ussal ve biçimsel örgüt boyutunu ön plana çıkartmışlardır.

Kamu yönetimi disiplininin örgüt kavramı etrafında bu gelişimi, yönetim biliminin bir diğer ikilemi olan yönetim/işletme ikilemini gündeme getirmiştir. Kamu yönetimi disiplinine hâkim olan yaklaşımların çoğu yönetim ve işletme arasındaki ayrımı kabul etmeyerek kamu yönetiminin bir şirket yönetimi gibi ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Güler ve

Şaylan'ın belirttiğine göre, kamu yönetiminin devlete ait olma özelliği nedeniyle işletme bilimine değil siyaset bilimine eklenmesi gerektiği görüşünü ortaya atan çalışmalar bulunmakla birlikte, bunlar ana akımın dışında kalmaktadırlar (Güler, 1994: 16; Şaylan, 1996).

Görüldüğü gibi kamu yönetimi disiplini varoluşundan bu yana farklı bakış açısı ve yaklaşımların ışığı altında bir o yana bir bu yana savrulan bir gelişim ortaya koymaktadır. Disiplininin inceleme nesnesi devletten örgütlere ya da kamu yöneticilerinden fabrika çalışanlarına doğru değişim gösterirken, kullandığı yöntemlerde yönetim ve siyasa araştırmalarından sosyo-psikolojik yöntemlere doğru evrilmektedir. Bu arada disiplininin kullandığı kavramlar da her yeni yaklaşımla birlikte değişmekte, böylece disipline hâkim olan düşünce sistemi de bundan etkilenecek değişmektedir. Bununla birlikte son dönemde, devlet merkezli bir kamu yönetiminin araştırma alanını, pratiğini ve öğretisini yaymaya çalışan küresel karşı akımlar da ortaya çıkmaya başlamıştır (Farazmand, 2000: 278).

Disiplininin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki durumu daha karmaşık bir görünüm arz etmektedir. Türkiye gibi ülkelerin kamu yönetimi uzmanlarına ve araştırmacılarına düşen, yalnızca Batı-merkezci yaklaşımların aktarıcısı rolünü oynamak yerine, kendi yerel sorunlarına yanıt veren özgün araştırma gündemlerinin ve yaklaşımların oluşturulması yolunda ilerlemek olmalıdır. Üstüner'in daha 1986'da altını çizdiği bir öneriye dikkat çekerek bitirmek yararlı görünmektedir: Kamu yönetimi araştırma alanının, örgüt çalışmalarının sınırlarını aşan ve devlet olgusunu merkeze alan geniş ve aynı zamanda yerel bakış açısı ile yeniden tanımlanması, disiplinin içinde bulunduğu kimlik bunalımının aşılmasını sağlayacak temel adım olarak görünmektedir (Üstüner, 1986: 150).

KAYNAKÇA

1. AKSOY, Şinasi (2004) "Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması", *II. Kamu Yönetimi Forumu*, 7-8 Ekim 2004, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 32-49.
2. AKBULUT, Örsan (2005) *Siyaset ve Yönetim İlişkisi: Kuramsal ve Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: TODAİE Yayını.
3. BOX, Richard C. (2005) "Dialogue and Administrative Theory & Praxis: Twenty-Five Years of Public Administration Theory" *Administrative Theory and Praxis*, Cilt 27, Sayı 3, s. 438-466.
4. BOX, Richard C. (1998) "Public and Economic Life: End-Of-The-Century Public Administration Theory in the United States" *International Journal of Organization Theory and Behavior*, Cilt 1, Sayı 3, s. 363-392.

5. DENHARDT, Robert (1990) “Public Administration Theory: The State of the Discipline”, ed. Naomi B. Lynn and Aaron Wildavsky, *Public Administration – The State of the Discipline*, New Jersey: Chatham House Publishers Inc, s. 32-72.
6. EMRE, Cahit (1998) “Yönetim Bilimi”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Sosyal Bilimler Sempozyumu II*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, s. 35-54.
7. ERGUN, Turgay (2004) *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*, Ankara: TODAİE Yayını.
8. ERGUN, Turgay (1995) “Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişmesine Kısa Bir Bakış”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*” Cilt I, Ankara: TODAİE Yayını, s. 7-13.
9. ERGUN, Turgay ve Aykut POLATOĞLU (1988) *Kamu Yönetimine Giriş*, Ankara: TODAİE Yayını.
10. ERGUN, Turgay (1986) “Türkiye’de Yönetim Biliminin Uygulamaya Yansıması”, ed. Sevil Atauz, *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*”, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, s.133-140.
11. ERYILMAZ, Bilal, (2004) “Kamu Yönetiminde Değişim”, *II. Kamu Yönetimi Forumu*, 7-8 Ekim 2004, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 50-64.
12. FARAZMAND, Ali (2000) “Küreselleşme ve Kamu Yönetimi”, *Mülkiye*, Cilt 25, Sayı 229, s. 245-278.
13. GÜLER, Birgül Ayman (2008) “1950’li Yıllarda Kamu Yönetimi Disiplini”, *Memleket Siyaset Yönetim*, Cilt 3, Sayı 7, s. 6-28.
14. GÜLER, Birgül Ayman (1994) “Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 4, s. 3-19.
15. GÜZELSARI, Selime (2003) “Neoliberal Politikalar ve Yönetişim Modeli”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, s. 17-34.
16. GÜZELSARI, Selime (2000) *1990 Sonrası Anglo-sakson ve Kıta Avrupası Devletlerinde Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
17. HEPER, Metin ve Ümit BERKMAN (1980) *Development of Administration in Turkey*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

18. HICKS, Herbert (1979) "Perspektif Açidan Yönetim Düşünüşü", *Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından Örgütlerin Yönetimi*, Ankara: Turhan Kitabevi.
19. KALFA, Ceren ve Faruk ATAAY (2008) "Yönetişim: Devlet-Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 3, s. 229-240.
20. KARASU, Koray (2004) "Kamu Yönetimi Disiplininin Kökenine İlişkin Bir Not" *II. Kamu Yönetimi Forumu*, 7-8 Ekim 2004, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 225-242.
21. KIRKHART, Larry (1971) "Toward a Theory of Public Administration", ed. Frank Marini, *Toward a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective*, Scranton: Chandler Press, s. 127-164.
22. LEBLEBİCİ, Doğan Nadi (2004) "Türkiye'de Kamu Yönetimi Öğretiminin Yüksek Lisans ve Doktora Derecesinde İncelenmesi", *II. Kamu Yönetimi Forumu*, 7-8 Ekim 2004, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 92 – 119.
23. MIHÇIOĞLU, Cemal (1988) *Türkiye'de Çağdaş Kamu Yönetimi Öğretiminin Başlangıç Yılları*, Ankara: A. Ü. SBF Yayınları.
24. ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur (2004) "Dünyada Kamu Yönetimindeki Dönüşümün Türkiye'deki Lisans Düzeyi Kamu Yönetimi Öğretimine Yansımaları", *II. Kamu Yönetimi Forumu*, 7-8 Ekim 2004, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 120-165.
25. ÖZEN, Şükrü (1995) "Kamu Yönetimi Yazınımız ve Örgütler – Yönetim Çalışma Alanı: Tehlikeli İlişkiler", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu: Kuram ve Yöntem Sorunları (II) Grubu*, 13-14 Ekim 1994, Ankara: TODAİE Yayını, Cilt 1, s. 70-96.
26. RAADSCHELDERS, J. C. N. (2000) "Understanding Government in Society: We See the Trees, but Could We See the Forest?" *Administrative Theory & Praxis*, Cilt 22, Sayı 2, s. 192-225.
27. RAADSCHELDERS, J. C. N., Wagenaar, Pieter ve Rutgers, Mark R. (2000) "Against a Study of the History of Public Administration: A Manifesto" *Administrative Theory & Praxis*, Cilt 22, sayı 4, s. 772-791.
28. STILLMAN, R. J. (1991) *Preface to Public Administration: A Search for Themes and Direction*, New York: St. Martin's Press.

29. STILLMAN, R. J. (1983) “The Romantic Vision in American Administrative Theory: Retrospectives and Prospectives”, *Dialogue*, Cilt 5, sayı 2, s. 2-18.
30. ŞAYLAN, Gencay. (1996) “Bağımsız Bir Disiplin Olarak Kamu Yönetimi: Yeni Paradigma Arayışları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 3, s. 3-16.
31. ŞAYLAN, Gencay (2000) “Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 2, s. 1-22.
32. ÜSTÜNER, Yılmaz (1995) “Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Sorunsalı”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu: Kuram ve Yöntem Sorunları (II) Grubu*, 13-14 Ekim 1994, Ankara: TODAİE Yayını, Cilt 1, s. 59-69.
33. ÜSTÜNER, Yılmaz (1986) “Kamu Yönetimi Disiplininde Yöntem Sorunları”, ed. Sevil Atauz, *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, s. 141-150.
34. WALDO, Dwight (1990) “A Theory of Public Administration Means in Our Time a Theory of Politics Also”, ed. Naomi B. Lynn ve Aaron Wildavsky, *Public Administration – The State of the Discipline*, New Jersey: Chatham House Publishers Inc, s. 73-82.
35. WEBER, Max (1995) *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, Ankara: İmge Kitapevi.
36. WILSON, Woodrow (1962) “İdarenin İncelenmesi”, *Seçme Parçalar*, çev. Nermin Abadan Unat, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, s. 53-73.